

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ

The scientific substantiation of stable development in modern economic studdings is submitted. Some main conceptions of stable development are considered. Three main processes (current functioning, continuous improvement and radical development) are represented as schemes.

Увесь історичний шлях людства супроводжувався пошуком оптимальних напрямів розвитку. Підприємство, яке у практичній діяльності становить складну виробничо-економічну систему, здійснюючи значну кількість видів діяльності, в деякій мірі виражає ту чи іншу модель розвитку суспільства. Однією з таких моделей є сталий розвиток як форма розвитку чи прогресу суспільства, що задовольняє потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь забезпечувати своє існування.

Однак забезпечення сталого розвитку підприємств потребує періодичного коригування методів управління на основі розробки та реалізації цілісної концепції сталого розвитку, оскільки вона є сукупністю поглядів, способом розуміння, тлумачення окремого предмета дослідження, явищ і процесів, провідною ідеєю їх системної теоретико-методологічної характеристики.

Метою статті є з'ясування концепції сталого розвитку з урахуванням принципів цілісності, несуперечливості та узгодженості; визначення закономірностей сталого розвитку, виходячи зі змісту та характерних ознак цього поняття.

Різними аспектами проблеми сталого розвитку присвячено вже чимало наукових праць. Серед зарубіжних авторів, які досліджують аспекти сталого розвитку, варто згадати Д. Медоуза, Л. Брауна, Г. Гарднера, Н. Картера, Ш. Лиле, Д. Кортена, К. Флавіна, Г. Френча. Глибоко аналізують теоретичні й практичні проблеми сталого розвитку такі російські автори, як В. Белкін, Х. Гизатулін, С. Глазачов, В. Голубев, К. Данієлян, Б. Маклярський, Н. Потрубач, Т. Петрова, В. Писарев, І. Потравний, А. Урсул.

В Україні питання сталого розвитку також стали предметом усвідомлення, вивчення й обговорення в колі науковців. Але в цілому наші вчені торкаються переважно окремих аспектів цієї складної проблеми, їхні дослідження носять спародичний характер. І все ж можна вирізнити досить ґрунтовні праці таких вчених: Б. Буркинського, С. Герасимова, Л. Круглякова, В. Кухара, О. Майданика, О. Осауленка, В. Степанова, О. Царенка, О. Черкаса, В. Шевчука.

Термін "сталий розвиток" часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників, а інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля.

Аналізуючи сутність і принципи сталого розвитку, заглиблюючись у існуючі його виміри й оцінки, науковці дають розширене визначення сталого розвитку, яке складається з двох взаємопов'язаних частин: "Перша: сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і водночас не завдає шкоди потребам і можливостям прийдешніх поколінь. Друга: сталий розвиток – це поєднання, взаємодія, інтеграція трьох складових – економічного розвитку, соціального прогресу та захисту навколишнього середовища" [1; 2].

Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі, колишній економіст Світового банку, логічно тлумачить термін "сталий розвиток" як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку одночасно позитивно вирішується комплекс питань.

Сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід і сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибирати найбільш оптимальний.

Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку, викликану екстенсивним розширенням виробництва.

Так, на думку Г. Дейлі, економічний принцип кількісного зростання, на якому базується сучасний ринок, уже не відповідає завданням розвитку. Вчений наголошує: "Потреби економічної діяльності в зовнішній екосистемі для поновлення сировинних ресурсів "на вході" і поглинання "на виході" мають обмежуватися на рівнях, що можуть бути підтримувані цією системою" [3; с. 1].

Прийняття концепції сталого розвитку тягне за собою необхідність переходу до принципу якісного розвитку й обмеження діяльності ринку. Саме на цю зміну опирається більшість економічних і політичних інституцій та тих, чия діяльність ґрунтується саме на кількісному зростанні. Ринок не здатен задовільно врахувати довгострокові проблеми, котрі стосуються відносин між поколіннями, а також оптимізувати використання ресурсів, що перебувають у суспільній власності. Система ринкової економіки зі своєю структурою виробництва й споживання базується на конкуренції та мотивується егоїстичними інтересами [4].

У діяльності підприємства виділяють два основні процеси:

поточне функціонування, яке спрямоване на забезпечення ритмічної діяльності підприємства шляхом обміну ресурсами між зовнішнім і внутрішнім середовищем за незмінних умов зовнішнього середовища (рис. 1);

радикальний розвиток, який полягає в динамічному переході підприємства на нові умови функціонування у зв'язку з умовами зовнішнього середовища, що змінилися (рис. 2).

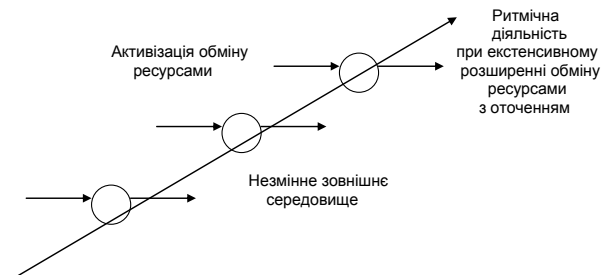

Рис. 1. Схематична ілюстрація до екстенсивного розширення

Практично на кожному підприємстві мають місце обидва процеси. Питання полягає в тому, наскільки тривалі періоди сталого розвитку зовнішнього, перш за все ринкового, середовища.

Рис. 2. Схематична ілюстрація розвитку через перехід до нових умов функціонування

Отже, життєво важливі процеси поточного функціонування й радикального розвитку знаходяться в діалектичній суперечності один з одним, маючи різне спрямування. Необхідним третім процесом, який зв'язує функціонування і розвиток, є безперервне вдосконалення підприємства (рис. 3).

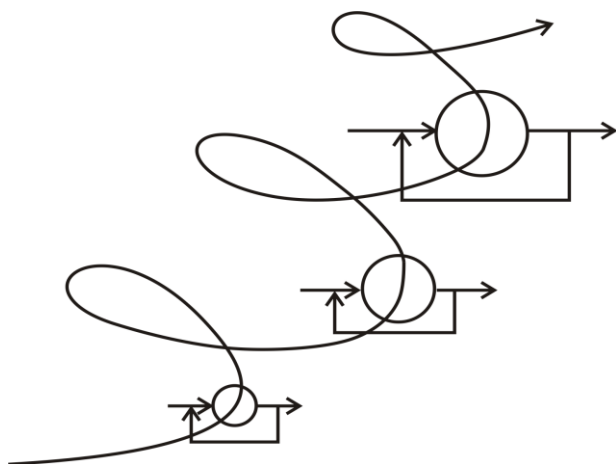

Рис. 3. Схема неперервного розвитку шляхом удосконалення виробничих процесів та активізації ресурсних потенціалів

У відносно спокійному періоді підприємство повинне спрямувати свої зусилля на вдосконалення, оптимізацію, підвищення ефективності поточної господарської діяльності, тобто процесу функціонування. При цьому необхідно визначити пріоритетні напрями, які повинні забезпечити необхідний розвиток.

Удосконалення – це, передусім, систематична оптимізація внутрішніх станів і процесів підприємства на основі використання наявного потенціалу (резервів) для підвищення ефективності його господарської діяльності. Отже, вдосконалення спрямоване на внутрішні стани й процеси, при цьому відбувається системне накопичення кількості і якості, що дозволяє підприємству радикально перейти в нову якість.

Лише одночасно здійснюючи вміле управління трьома процесами – поточне функціонування, безперервне вдосконалення, радикальний розвиток, – підприємство зберігає внутрішні передумови, щоб стало розвиватися і функціонувати [5].

На жаль, на ряді підприємств з багатьох причин відсутній такий триєдиний підхід. Найчастіше увага зосе-

реджується на забезпеченні виживання, тобто на поточному функціонуванні. Найбільш прогресивні підприємства займаються вдосконаленням й розвитком, але при цьому абсолютно не узгоджують ці процеси. Зустрічаються й такі, на яких вважають, що недоцільно займатися розвитком, цілком достатньо безперервного вдосконалення.

Тільки після вирішення концептуальних питань стане можливою реалізація основних елементів, а також упровадження механізмів сталого розвитку (економічних, політичних, соціальних, духовних тощо), які забезпечували б ефективність виробничо-господарської та соціокультурної діяльності з урахуванням соціально-екологічного фактора. Цей етап пов'язаний з адаптацією традиційних механізмів діяльності до нових реалій і цінностей, тому він буде дуже тривалим. Лише після цього можна сподіватися, що реальні умови дозволять адекватно поєднувати ефективну діяльність у всіх її проявах з інтересами нинішнього й майбутніх поколінь [6; с. 187].

Ряд теоретиків і прихильників сталого розвитку вважають його найбільш перспективною ідеологією XXI століття і навіть усього третього тисячоліття, яка з поглибленням наукової обґрунтованості витіснить усі існуючі світоглядні ідеології як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації.

Концепція сталого розвитку, як збалансовані структурні, кількісні та якісні зміни, що відповідають цілям підприємства і враховують обмеження зовнішнього середовища та потенціалу підприємства, – домінуюча, оскільки ставить перед суспільством проблему переосмислення й трансформації структурних та інституційних основ існування.

Ідея сталого розвитку й досі залишається швидше ідеологією, ніж завершеним теоретико-концептуальним напрацюванням. Щоб ідея сталого розвитку могла реалізуватися, необхідно проводити подальші ретельні дослідження різних її аспектів. Необхідно розробляти її теоретичні засади, а також стратегію й тактику впровадження на всіх рівнях функціонування, виходячи з основних тенденцій і суперечностей сучасного розвитку.

Література: 1. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток (Системні маркетингові дослідження) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К., 2005. – 492 с. 2. Згуровський М. З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: Аналіз за даними 2005 року. – К.: НТУУ "КПІ", 2006. – 84 с. 3. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2001. – 312 с. 4. Кинг А. Первая глобальная революция: Докл. Римского клуба / А. Кинг, Р. Шнайдер – М.: Прогресс, 1991. – 340 с. 5. Дресвянников В. Стратегическое управление процессами функционирования, совершенствования и развития предприятия / В. Дресвянников, О. Лосева // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – №8. – С. 93 – 101. 6. Дрейер О. Н. Экология и устойчивое развитие: Учеб. пособие / О. Н. Дрейер, В. А. Лось. – М., 1997. – 224 с.

Стаття надійшла до редакції
28.05.2008 р.